

CTITORIILE LUI MATEI BASARAB ÎN JUDEȚUL CĂLĂRAȘI (NEGOIEȘTI, PLĂTĂREȘTI, MĂNĂSTIREA)

Liliana NICULIȚĂ*

Abstract: The foundations of Matei Basarab in Călărași (Negoiеști, Plătărești and Mănăstirea)

Many documents written in the Medieval Ages mention the villages and monasteries in the Eastern part of Muntenia Plains. Among these are the ones at Negoiesti, Cornatel and Platarasti.

The church of the former monastery of Negoiesti is located on Bucuresti-Oltenita road, at kilometer number 42. The first documents that give information about the construction of a church at Negoiesti date back to year 1624. It seems that the foundation stone was laid by the purveyor Stanciu, in the time of voivode Radu Serban. Apparently, the purveyor Stanciu, after having begun the construction of this church, was deposed from office by voivode Matei Basarab, for unknown reasons. All his domains were given to other high officials by the ruler.

In Negoiesti there is also a mansion of Matei Basarab's. And the church was finished by Elina, the ruler's wife. One other important aspect that has to be mentioned is the fact that the ruler Matei Basarab often decided on important matters of the country while in Negoiesti.

The church of Platarasti monastery (today parish church in Platarasti, Calarasi) was built to commemorate the fight in 1632 between voivode Matei Basarab and the Tartars that were helping Radu (son of Alexandru Ilies), the ruler of Moldavia.

Matei Basarab also came back to the old settlement of Platarasti (given to the monastery of Tanganu through a document on 14th of May 1580 signed by Mihnea Voivode) on the day before one of the fights with Vasile Lupu, who was seeking to take rule of the country. This battle took place in 1639 at Nenisor (today called Armasesti), above Ialomita river.

The rotive in the church porch, written in Romanian, says that Plataresti monastery was built by Matei Basarab and his wife Elina, the subprefect was pan Albu Cluceru, whose tomb is in the pronaos of the church (date of death:

* Profesor de istorie, Grupul Școlar „Nicolae Bălcescu” Oltenița, Călărași.

May 20th 1645). After Matei Basarab's death the construction was continued by his father, Mitrea Pitarul. The church was finished on April 3rd, 1646.

The church in the village of Manastirea (the former town of Cornatel) was built „During the rule and on the command of the great and luminous voivode and ruler of the Romanian Country, Matei Basarab, who is its founder in the year 1648, month of July, day 25 and is dedicated to the honour and glory of the martyr saint Nestor”.

The construction was surrounded by high walls, with cells for shelter, with hard oak doors, reinforced and locked according to the times they were built in.

The windows had pointed shape, there were large stone blocks as floors and the church had a clapboard roof.

To sum up, the three churches have the following common elements:

-they are built during the rule of Matei Basarab, by this voivode and his wife Elina, on the Eastern side of the Muntenia Plains.

-they were built primarily out of religious reasons, considering the facts that the voivode had a manor-a summer mansion at Negoiesti and that the village of Cornatel was in great need of a church

-they had a deffensive role, too, because they were built in a century when the attacks of the Turks and the Tartars were very frequent. The ruler fortified them by building protection walls and settled them in important strategic locations.

-they have gained an important cultural and educational role.

Keywords: monasteries, the ruler/voivode of the Romanian Country- Matei Basarab and his wife Elina, churches, defense place, the 18th century, Romanian civilization.

„Nu se poate înțelege firea unui Cantemir, unui Nicolae Costin, unui Neculce, unui Șincai, unui Klein, unui Conachi, unui Budai-Deleanu – afirma N. Iorga – fără a avea noțiunea vieții la Curtea domnilor români, fără a ști cum era mănăstirea pe această vreme, câtă lumină și ce lumină se păstra aici și se răspânda în lume”¹.

Chiar dacă domnitorii au fost preocupați mai mult de grijile lumești decât de cele ale spiritului, „criza” de conștiință invocată adesea nu însemna abandonarea vechilor valori, ci numai o altă ierarhie a lor în planul existenței și

¹ N. Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 81.

al posibilităților reale. Astfel, nevoia spirituală de realizare a unirii cu Dumnezeu pe Pământ a impus clădirea de noi „ferestre înspre veșnicie”, cum erau considerate bisericile de către teologia ortodoxă.

Multe documente scrise din perioada medievală amintesc de localitățile și mănăstirile din partea de răsărit a Câmpiei Munteniei. Între acestea și ctitoriile lui Matei Basarab de la Negoiești, Cornățel și Plătărești. Aceste mănăstiri aveau ziduri groase și erau destinate nu numai nevoilor religioase, ci și unora de apărare a zonelor amenințate ale țării, lipsite de cetăți.

Biserica fostei mănăstiri Negoiești se află la kilometrul 42 pe șoseaua București-Oltenița. Primele documente care oferă informații despre construirea unei biserici la Negoiești datează din anul 1624. Se pare că piatra de temelie la această biserică a fost pusă de către slugerul Stanciu, în vremea domnitorului Radu Șerban². După ce a început construirea bisericii, slugerul Stanciu a fost îndepărtat de către Matei Basarab, pentru pricini care nu se cunosc, sigur fiind faptul că moșiile lui au fost date de către domnitor altor dregători³. Finalizarea construcției bisericii de către doamna Elina, soția domnitorului Matei Basarab, a fost motivată de existența conacului domnesc de la Negoiești și faptului că din această reședință de vară domnitorul conducea adesea treburile țării. Era atras aici de „o sfoară de pădure de 300 de hectare, un iaz cu un luciu de apă de 40 de hectare”, acestea fiind proprietăți ale mănăstirii Negoiești, pe lângă cele peste 7000 hectare de teren arabil⁴. Între anii 1640-1650, vara, domnitorul Matei Basarab întrunea divanul țării, primea ambasadorii, veghea la hotarul de sud al țării de care nu-l despărțeau decât 20 de kilometri. În *pisania* aflată deasupra ușii de intrare, doamna Elina este considerată ctitorul bisericii din Negoiești.

Un document din anul 1648, referitor la unele proprietăți dăruite de către Matei Basarab postelnicului Manea, confirmă încă o dată faptul că în intervalul anilor 1647 – 1649 lucrările continuau din moment ce domnitorul era evidențiat în actul respectiv pentru contribuția sa la finalizarea acestui locaș de cult ce va primi hramul Sfinții Voievozi Mihail și Gavril. Biserica încheiată în timpul lui Matei Basarab era formată din clădirea propriu-zisă, încăperile bisericesti, clopotnița și zidul împrejmuitoare.

Lăcașul propriu-zis se afla în incinta unui patruleter neregulat. Zidurile erau din piatră și cărămidă, turnul bisericii era construit din cărămidă până la jumătate, iar restul din lemn. Cupola era protejată în exterior și în interior cu

² Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, București, Editura Sport-Turism, 1979, p. 69.

³ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (D.A.N.I.C.), *Catalogul documentelor Țării Românești. Mănăstirea Cotroceni*, vol. III, 1621 – 1632, București, f.a., p. 7.

⁴ *Ibidem*, p. 9.

șindrilă de brad. Pardoseala din altar era din scânduri de lemn, în loc de piatră. Înălțimea totală a boltei era estimată la 30 de stânjeni și jumătate. Ferestrele erau din fier și erau prevăzute cu geamuri. Pardoseala interioară a bisericii era din cărămidă, ușile erau făcute din scânduri de stejar și se închideau cu ajutorul unor balamale. La intrarea în biserică era pusă o *pisanie* care avea următorul conținut: „*Acest cinstit și dumnezeiesc hram, cu toate cele ale monastrii s-au zidit din temelie de binecinstitoarea doamnă Elina, soția marelui și binecinstitului domn Io Matei Basarab Voievod a toată țara Ungrovlahiei în anii 1648-1649, ispravnic a fost Manea postelnicul; a scris preotul Gheorghe*”⁵.

Casele egumenești au fost construite din zid, o dată cu lăcașul bisericii („din proiect”, cum spun cronicile timpului)⁶. Inițial, ele cuprindeau un număr de 8 încăperi acoperite cu șindrilă și prevăzute fiecare cu pivnițe. Pe jos, acestea erau pardosite cu scândură din lemn de stejar. Ușile erau din lemn, iar ferestrele erau din fier. Toate încăperile erau prevăzute cu sobe de încălzit. Pivnițele, prevăzute cu uși din lemn, erau foarte mari și pardosite cu scânduri de stejar, fiind destinate păstrării produselor necesare aprovizionării egumenilor și călugărilor mănăstirești.

Clopotnița era construită din zid fiind învelită cu șindrilă⁷. La inaugurare clopotnița avea montat un clopot despre care se spune că a fost luat de turci în anul 1680, respectiv la prima invazie a lor asupra mănăstirii. Zidul împrejmuitoare, făcut din cărămidă, avea o înălțime ce depășea 2,50 m. Intrarea se făcea printr-o poartă mare construită din scânduri de brad.

În împrejurimile bisericii nu se aflau alte locuințe sau mijloace de protecție sau de avertizare. Așezământul a fost descris de Paul de Alep cu ocazia călătoriei sale din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, ca fiind o construcție ”cu totul nouă”⁸. El nu făcea, însă, precizări legate de inaugurarea într-un mod oficial a lăcașului de cult, așa cum o făcuse cu ocazia prezentării altor mănăstiri ctitorite de Matei Basarab. În ”Istoriile domnilor Țării Românești”, cronicarul Radu Popescu menționa că această mănăstire este cel mai nou lăcaș de cult al lui Matei Basarab și a doamnei Elina care, la un an după construcție, au închinat-o la Muntele Athos și căreia i-au oferit cărți și *odoare religioase*. Se mai făcea precizarea că însuși domnul Țării Românești a intervenit la Sfântul Munte pentru a trimite egumeni și stareți care să ia în

⁵ *Ibidem*, p. 27.

⁶ D.A.N.I.C., fond. Mănăstirea Cotroceni, pachetul 9, doc. 40, 1649, f. 4.

⁷ *Ibidem*, doc. 41.

⁸ Paul de Alep, *Călătoriile patriarhului Antiohie în Călători stăini în Țările Române*, București, Editura Academiei Române, 1971, p. 119.

primire afacerile noii mănăstiri⁹. Este de înțeles că din moment ce afacerile administrative și religioase erau acordate egumenilor greci, din anul 1650 biserica din Negoiești a fost ridicată la rangul de mănăstire.

Mărturiile documentare păstrate pentru secolul al XVII-lea arată că în general activitatea mănăstirii nu a avut perioade lungi de liniște. Un document din fondul mănăstirii Cotroceni menționează faptul că în anul 1680 a avut loc primul atac al turcilor asupra mănăstirii de la Negoiești. Atacurile se vor înțeți în anii următori, prezența turcilor fiind mai vizibilă după anul 1720 când turcii au început să prade sistematic biserica și casele egumenești¹⁰. Astfel, într-o descriere a mănăstirii din anul 1810 se făcea precizarea că ea fusese părăsită de egumeni în totalitate, în interior picturile religioase fuseseră distruse, biserica fiind lipsită chiar de ferestrele de fier, odăile egumenești rămânând într-o ruină totală. Zidul care înconjura mănăstirea a fost și el distrus în mai multe locuri, clopotnița fiind aproape dărâmată¹¹.

„O însemnare” din 1790 preciza că în anul 1737 convorbirile dintre Constantin Mavrocordat și Ibrahim Pașa din Rusciuk aveau ca scop diminuarea conflictelor de graniță (care erau aproape zilnice) între turci și căpitaniii oștilor pământene. Probabil că în acel an mănăstirea se mai găsea încă în stare bună din moment ce negocierile dintre cei doi au avut loc la Mănăstirea Negoiești¹².

Primele demersuri care s-au făcut pentru repararea mănăstirii Negoiești sunt cele ale egumenului Serafim care, în anul 1777 a depus eforturi serioase pentru refacerea zidurilor și a împrejmuirilor, fără ca situația să se schimbe în bine.

În anul 1810 Eparhia Ungrovlahiei a întocmit un recensământ al situației lăcașurilor de cult din județele Țării Românești. Asupra Mănăstirii Negoiești se făceau următoarele precizări: „biserica este din zid, mănăstirea fiind închinată la Sfântul Munte, este stricată de turci, nu mai slujește nimeni, hramul bisericii fiind Sfinții Îngeri Mihail și Gavril. La această biserică se află slujitor preotul Iordache sin Vasilache de 38 de ani, slab la citit, globit de neam român, fecior de mirean, fiind preoțit de mitropolitul Dositei, în leat 1799 mai 22 pe numele satului Negoiești unde se află și acum slujind. Are familia compusă din preoteasa Badea, fii pe Nica de 10 ani și Stoica de 8 ani, care învață amândoi

⁹ Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești. Cronicari munteni, 2, București*, Editura Minerva, p. 174.

¹⁰ D.A.N.I.C., *Catalogul documentelor Țării Românești. Mănăstirea Cotroceni*, vol. III, 1621 – 1632, București, p. 15.

¹¹ *Ibidem*, p. 106.

¹² Matei Vlad, *Istoria medie a României (1711 – 1821 partea I)*, București, Universitatea București, 1979, p. 23.

ceaslov, românește, Ioan de 6 ani, iar fete pe Maria, Safta și Ilinca având fiecare între 14 și 3 ani”¹³. Această catagrafie de la începutul secolului al XIX-lea prezenta situația exactă a Mănăstirii Negoești unde lipseau egumenii și stareții mănăstirești, biserica fiind într-o ruină totală. Cu îndeplinirea slujbelor era însărcinat preotul satului Negoiești. Catagrafia preciza că „biserica a fost distrusă de turci”, inclusiv „scenele” religioase din interiorul bisericii.

Situația mănăstirii din satul Negoiești nu se schimbase nici în anul 1823, când s-a întocmit o nouă catagrafie de către Mitropolia Țării Românești. Iată care era situația acesteia, conform documentului de atunci: biserica era nezugrăvită în interior (pereții fiind spoțiți cu var), ferestrele erau fără fiare și geamuri, pardoseala de cărămidă (din interior) fusese în multe locuri stricată, iar bolta (turnul bisericii) era spartă, apa pătrunzând în interiorul bisericii. Casele egumenești erau și ele stricate: acoperișul spart, camerele fără sobe, pivnițele distruse. În locul pardoselii pivnițelor exista o mare cantitate de pământ. Fiarele ferestrelor erau aruncate, clopotnița era distrusă, iar zidurile înconjurătoare fuseseră în mai multe locuri dărâmate, putându-se intra foarte ușor în curtea interioară. Bunurile deținute de mănăstire erau împrăștiate. Astfel, în altar se găseau 4 icoane (cu zugrăveala deteriorată) reprezentând pe Isus Hristos, Maica Precista, Adormirea Maicii Domnului și pe Sfinții Voievozi. Două icoane aveau candelariile mari, iar în mijloc erau puse 4 sfeșnice nezugrăvite. Singurul sfeșnic zugrăvit era adus de la biserica satului Radovanu și era folosit în zilele când se țineau slujbele religioase¹⁴.

Inventarul bisericesc era completat cu un număr de șase cărți religioase (o *evanghelie*, un *minei*, un *pentecostar* rupt, o *carte românească de rugăciuni* și două *octoihuri*), majoritatea fiind într-o stare avansată de degradare.

În averea mănăstirii intrau cele trei moșii care aveau fiecare câte un vad de cârciumă și care erau date în arendă pe o perioadă de 5 ani. Totodată, mănăstirea mai deținea un *pod umblător pe apa Argeșului*, având două vase vechi. Pentru nevoile sale mănăstirea avea o *milă domnească* prin care primea anual 300 bolovani de sare.

Sălașele de țigani deținute erau 9 familii (cu 29 de persoane), aflate pe moșia Negoiești și alte 62 familii răspândite prin județul Prahova, în plaiurile Prahova și Zănoaga, care plăteau mănăstirii 140 de taleri pe an. Credem că aceștia erau folosiți de mănăstire la extragerea bolovanilor de sare din ocnele aflate în acest județ¹⁵.

¹³ *Documente privind Istoria României, veacul XVI, B, Țara Românească*, vol. II, București, 1951, p. 294.

¹⁴ D.A.N.I.C., fond. Mitropolia, pachetul 32, dos. 2, doc. 6, f. 14 .

¹⁵ D.A.N.I.C., fond. Mănăstirea Cotroceni, pachet 17, dos. 11/ 1830, doc. 8, f. 6 .

Catagrafia arătată mai sus, întocmită în 3 exemplare de către Mitropolia Țării Românești împreună cu Epitropia Sfântului Mormânt, a fost încheiată în aprilie 1823 când egumen al acestei mănăstiri a fost desemnat Sofronie, venit special de la Muntele Athos .

Situația generală a mănăstirii Negoiești nu a cunoscut îmbunătățiri nici două decenii și jumătate mai târziu. În anul 1847 Mitropolia Țării Românești împreună cu Epitropia Sfântului Mormânt au luat decizia schimbării din funcție a egumenului Sofronie propunând în locul acestuia pe protosinghelul Antim. Acesta va prelua bunurile deținute de mănăstire cam în aceeași situație în care se afla în 1823, adică biserica era în continuare nezugrăvită, ferestrele fără fiare și lipsite complet de geamuri, pardoselile stricate, bolțile sparte, iar acoperișul crăpat . Casele egumenești au fost găsite, de asemenea, într-o situație deplorabilă, nici o încăpere nefiind locuibilă. Clopotnița se dărâmasese, nu mai avea clopot, iar toaca de fier lipsea. Împrejmuirea bisericii era în întregime dărâmată, iar obiectele religioase care se mai menținuseră într-o stare acceptabilă erau mai puține decât la inventarierea anterioară. Doar moșiile și sălașele de țigani erau intacte, continuându-se practica arendării acestor moșii pe o perioadă de 5 ani.

Protosinghelul Antim a întreprins o serie de demersuri care să ducă la repararea în totalitate a mănăstirii. Astfel, cu sprijinul Mitropoliei Țării Românești și primind unele fonduri de la Muntele Athos a reușit ca în anii 1849-1850 să schimbe radical aspectul Mănăstirii Negoiești .

Reparațiile efectuate în acei ani au avut în vedere biserica la care s-au pus noi ferestre, iar acoperișul din șindrilă a fost refăcut. A fost efectuată și o primă etapă de zugrăvire interioară a unor scene religioase. Cele mai multe modificări, însă, au fost aduse lăcașelor egumenești. Toate încăperile au fost reparate fiind învelite cu șindrilă, sobele refăcute și geamurile înlocuite. Au fost aduse, de asemenea, modificări pivnițelor al căror număr s-a redus de la 8 la 6. Podelele acestora au fost reparate și s-au construit două cuhnii pentru păstrarea butoaielor cu vin. Totodată, a fost reparată și clopotnița căreia i s-a montat un clopot și o toacă de fier.

Tot acum, mănăstirea a fost înzestrată cu noi obiecte religioase în locul celor vechi și stricate. Inventarul a fost îmbogățit cu icoane, sfeșnice, cărți și alte bunuri. Astfel, biblioteca a fost completată cu 32 de cărți grecești și 14 cărți religioase românești. Completări s-au făcut și inventarului agricol fiind puse în exploatare cele 150 de pogoane de vie de la Greaca, unde a fost construită o odaie cu tindă pentru adăpostirea personalului. A fost reparat și podul umblător de pe Argeș. În urma acestor reparații, în încăperile disponibile

ale Mănăstirea Negoiești a putut fi găzduit, pe o perioadă de câțiva ani, un grup de alienați mintali adunați din capitala țării.

Ocupația străină nu a ocolit nici Mănăstirea Negoiești în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Astfel, rușii au ocupat-o în trei rânduri (1802-1806; 1811-1812; 1853-1856) având aici un comandant ce se ocupa cu dirijarea transporturilor; în alte perioade pe aici au trecut turcii (care au înaintat spre București în timpul mișcării din 1821, iar în 1822 se retrăgeau spre Turtucaia cu un mare număr de prizonieri luați din armata eteristă), iar apoi austriecii care, în anii 1851-1852 au staționat aici cu efective mari, intenționând la un moment dat să treacă în Peninsula Balcanică¹⁶.

Potrivit legii de secularizare a averilor mănăstirești, din anul 1863 Mănăstirea Negoiești devine biserică mireană. Bunurile sale importante, moșiile și celelalte terenuri trec în posesia statului. S-a păstrat de altfel și inventarul acestora, întocmit de către Mitropolia Țării Românești cu sfatul sătesc din Negoiești, cunoscându-se în amănunțime tot ce a fost secularizat. Iată ce arată procesul verbal întocmit în iulie 1864: biserica propriu-zisă este în bună stare fiind reparată de curând, nefiind nevoie de îmbunătățiri. Se făcea doar observația că în unele locuri acoperișul este spart și este nevoie de unele mici reparații. Casele egumenești erau în stare bună putând asigura adăpostirea pe o perioadă de timp a circa 25 de persoane. Clopotnița era într-o stare corespunzătoare, doar zidul împrejmuitor necesita reparații. La finele procesului verbal, semnat de ambele părți, se făcea precizarea că bunurile religioase găsite în plus au fost împărțite bisericilor din satele învecinate, iar restul inventarului a fost luat în primire de către sfatul comunal. Totodată se arată că pentru desfășurarea slujbelor mai rămăsese un preot (Dragomir), restul egumenilor și călugărilor plecând la alte mănăstiri din țară (unii la Căldărușani și alții la Snagov). În documentele de arhivă din anii 1861-1865 se găsesc și informații referitoare la refacerea picturii. Se făcea precizarea că această lucrare a fost realizată de pictorul Constantin Lecca și a fost executată în două etape: în prima au fost întocmite proiectele și schițele, iar în a doua s-a executat lucrarea propriu-zisă (ce a durat circa 18 luni). Plata pictorului s-a făcut de către Ministerul Instrucțiunii și Cultelor și a costat 48500 lei¹⁷.

Din anul 1865 există și o descriere a mănăstirii făcută de maiorul Ioan Papazoglu, care alcătuia în acel an un repertoriul geografic al județelor din Muntenia. Iată ce spune acest cartograf militar despre Mănăstirea Negoiești:

¹⁶ Idem, fond. Administrative vechi, dos. 2374/ 1821.

¹⁷ Constantin Eugenia, *Lucrare științifică pentru obținerea gradului didactic I*, îndrumător prof. univ. Lucia Popa, 1995, p.71.

„biserica are formă neregulată și o înălțime de aproape 9 metri; ea este acoperită cu șindrilă, iar în interior este pardosită cu cărămidă roșie. În imediata apropiere se găsesc mai multe încăperi egumenești prevăzute cu pivnițe ce pot asigura depozitarea în bune condiții a proviziilor necesare aprovizionării clericilor care slujesc mănăstirea”¹⁸. În final se făcea precizarea că această mănăstire a fost construită în timpul lui Matei Basarab. Acesta i-a donat mai multe moșii, robi țigani, obiecte și odoare prețioase. Astfel, pe baza documentelor arătate mai sus, putem conchide că în decursul existenței sale Mănăstirea Negoiești cunoaște 3 faze:

În *prima fază*, încadrată între anii 1649-1718, viața și activitatea călugărilor s-a desfășurat în liniște. Atunci a fost perioada acumulărilor când, după ce a fost închinată la Muntele Athos, mănăstirea a primit o serie de bunuri și moșii care o situau printre cele mai bogate din Țara Românească. În privința suprafețelor obținute ea deținea cele mai întinse terenuri. Majoritatea bunurilor au fost valorificate atât pentru nevoile sale cât și pentru nevoile Mitropoliei Țării Românești și Epitropiei Sfântului Mormânt.

În *a doua fază*, cuprinsă între 1719-1823, lăcașul a devenit ținta atacurilor otomane care au dus în cele din urmă la încetarea activității mănăstirești, egumenii și călugării fiind nevoiți să o părăsească în corpore. Tot acum se constată și o intensificare a proceselor intentate de proprietarii moșiilor învecinate, care căutau să încalce terenurile mănăstirii și să distrugă vechile hotărnicii.

În *a treia fază*, dintre anii 1823-1863, viața de aici a cunoscut o perioadă de redresare prin refacerea aproape în totalitate a bisericii și încăperilor egumenești, răstimp în care ea a primit pentru scurt timp și alte destinații decât cele de așezământ monahal. Știrile și informațiile păstrate pentru această perioadă ne arată pe de o parte că deși a existat și s-a confruntat cu lipsa unor egumeni gospodari, mănăstirea nu a dispus de un personal de pază, din moment ce a fost jefuită deseori de către otomani. Mai multe probleme au existat și cu moșiile, fiind nevoie de obținerea mai multor hotărnicii pentru stabilirea exactă a terenurilor.

În afară de cele prezentate trebuie să arătăm că în actualul stadiu al cercetării nu s-au putut elucida următoarele probleme: cine au fost meșterii care au ridicat construcția, cine au fost pictorii și ce picturi religioase s-au realizat, ce venituri și cheltuieli a avut mănăstirea, ce materiale și obiecte

¹⁸ N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. Țara Românească*, vol. I, Craiova, 1970, p.185.

religioase a primit de la Muntele Athos, ce calități au avut egumenii care au condus-o și dacă au rezolvat ceva pentru acest locaș de cult.

De asemenea, documentele păstrate după anul 1800 nu ne oferă informații referitoare la fapte petrecute în anii 1821, 1848, 1859, deși egumenii mănăstirii au fost somați să informeze forurile ierarhice bisericești asupra evenimentelor din zonă.

Biserica mănăstirii Plătărești (azi biserică de *enorie* în satul Plătărești din județul Călărași) a fost ridicată în amintirea luptei lui Matei Basarab Voievod cu tătarii ce năvăliseră în 1632 să dea ajutor lui Radu, fiul lui Alexandru Ilieș, domnul Moldovei. Tot în preajma Plătăreștilor (vechea așezare Plătărești fusese dată mănăstirii Tânganu printr-un hrisov din 14 mai 1580 emis la București de Mihnea Vodă), în stânga vărsării Colentinei în Dâmbovița, va mai poposi Matei Basarab în ajunul uneia dintre luptele sale cu Vasile Lupu, venit să ia domnia. Această bătălie s-a dat în anul 1639 la Nenișori (azi Armășești), ceva mai sus de apa Ialomiței¹⁹.

Pisania, scrisă în românește, lămurește simplu că mănăstirea Plătărești a fost ridicată de Matei Basarab și doamna Elina, ispravnic fiind *pan* Albu Clucerul, al cărui mormânt se află în pronaosul bisericii (data morții: 20 mai 1645), iar după moartea acestuia i-a urmat tatăl său Mitrea Pitarul, căruia Alexandru Ilieș îi întărise la 16 martie 1617 o *ocină cu rumâni* în satul Tătaru din apropierea Plătăreștilor. Biserica a fost terminată la 3 aprilie 1646.

Picturile din pronaos (descoperite în anul 1934 de către preotul Toma Păcuraru), situate pe peretele din stânga ușii de la intrare, reprezintă rudele domnitorului Matei Basarab, decedate la data ridicării lăcașului: jupân Barbu (fratele lui Matei Basarab), jupânița Calia (sora lor), iar între ei este pictat jupân Vâlsan (nepot de vârstă fragedă), jupânița Stanca (nepoată de vară a lui Matei Basarab) și jupân Stanco (fiul său, mort de timpuriu); Picturile de pe peretele din dreapta ușii de la intrare, reprezintă pe jupân Albu Clucerul și tatăl său Mitrea Pitarul, egumenul Vasile care ține în mână o *filacteră* pe care este însemnat faptul că și el a contribuit la ridicarea mănăstirii.

Biserica este așezată pe un loc mai înalt, puțin mai sus de râul Dâmbovița și de lacul Tătarului unde a avut loc bătălia. La sfințirea sa au fost de față Voievodul Matei Basarab și soția sa Doamna Elina, născută Năsturel, iar tradiția spune că biserica și satul își trag numele de la primul egumen grec care se numea Plastara.

La început, biserica a fost a mănăstirii de călugări. În jurul bisericii au fost zidite chiliile, înconjurate de ziduri, iar la poartă a fost înălțată o clopotniță pe

¹⁹ „Bărăganul Ortodox”, anul IV, Nr. 35, aprilie 2006, p. 7.

sub care intrau și ieșeau trăsurile egumenilor și ale boierilor care veneau aici. Cu timpul, un călugăr pe nume Nichifor, stareț al acestei mănăstiri, a pus să fie dărâmate zidurile dimprejur precum și clopotnița. S-au făcut alte clădiri noi, clopotnița de azi a fost construită însă abia în anul 1934, sub păstorirea preotului Toma Păcuraru, cu ajutorul enoriașilor²⁰.

O dată cu secularizarea averilor mănăstirești, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, călugării greci au fugit și au luat cu ei odoarele prețioase: icoane ferecate în argint, sfinte vase, cruci, epitafuri, veșminte prețești etc.

În clădirile din jurul mănăstirii (fostele chilii) s-a înființat mai târziu o închisoare de femei (Penitenciarul central de femei Plătărești), iar apoi și până de curând, un sanatoriu de copii handicapați. Astfel biserica a rămas lăcaș de închinăciune pentru femeile deținute, pentru bolnavi și pentru enoriașii satului.

Zidurile Bisericii Plătărești, de la temelie și până la acoperiș, au o grosime de un metru. Așa se explică de ce la cutremurul din 1802 și la altele care au urmat, acest lăcaș nu a suferit nici o stricăciune. Inițial biserica a fost acoperită cu șindrilă, iar mai târziu, Lascăr Catargiu, care i-a făcut reparații, a acoperit-o cu tablă de fier. Planul este în formă de treflă, pridvorul cu arcade pe stâlpi, pronaosul mic și rezemat de arcuri puternice, naosul pătrat și cu sânuri, fără turlă proprie²¹.

Altădată exteriorul bisericii era din cărămidă aparentă, zidul prezentând două registre cu firide despărțite printr-un brâu simplu. Astăzi, edificiul este tencuit pe dinafară. Turlele au fost înălțate mai târziu, probabil după cutremurul din 1802. Tradiția locală păstrează amintirea turlelor înalte din lemn, ca și la Negoiești, altă ctitorie a lui Matei Basarab. La origine, tinda era deschisă, rezemată pe stâlpi, dar a fost închisă către sfârșitul secolului al XIX-lea. Tâmpla sculptată din stejar masiv este foarte veche .

La început bolțile și pereții naosului și ai altarului au fost pictați, dar pictura a fost distrusă de turci în anul 1821, în timpul mișcării lui Tudor Vladimirescu (în semn de batjocură, turcii au scos ochii tuturor sfinților din biserică.). De aceea a fost văruiată până în anul 1972, când, cu aprobarea fostei Direcții a Monumentelor Istorice, au fost pictate altarul, naosul și tinda în tempera, de către pictorița Olga Greceanu.

În pronaos se află un decor mural, pictură în stil bizantin de mare însemnătate, descoperită în anul 1934 de către fostul paroh Toma Păcuraru,

²⁰ *Ibidem*, p. 8.

²¹ D.A.N.I.C., *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. V, 1640 – 1644, București, 1985, p. 75.

reprezentând martirajul sfinților. Este una dintre rarele exemple de pictură din prima jumătate a secolului al XVII-lea în Țara Românească. Lucrare făcută de un meșter bun (necunoscut), pictura se distinge prin însușiri artistice superioare. Chipurile impresionează prin sinceritate și minuția observației, draperiile sunt pictate la rândul lor cu simț al materialului și însușiri reale de stil. Superioară decorurilor de la Arnota și Plumbuita, pictura pronaosului bisericii din Plătărești rămâne un document istoric și o mărturie a tradiției artistice din Muntenia.

La altar se mai află și astăzi frumoasele icoane din vremea lui Matei Basarab. Ele reprezintă pe Maica Domnului cu pruncul Iisus pe genunchi, pe Iisus Pantocrator, pe Sf. Mucenic Mercurie (hramul bisericii), pe Sf. Dumitru, o icoană a Întâmpinării Domnului, pe Sf. Ierarh Nicolae și pe Sf. Ioan Botezătorul (se pare că ultimele două nu sunt originale).

Tot din timpul domnitorului Matei Basarab sunt ușile împărătești ale altarului. Actualele clopote au fost cumpărate de enoriașii satului prin strădania fostului paroh Mihail Plătăreanu, căci cele donate de domnitorul Alexandru Ioan Cuza în 1863 au fost luate de trupele germane în războiul din 1916-1918.

În arhiva bisericii nu s-a păstrat nici un document mai vechi în legătură cu Mănăstirea Plătărești. Până la noi au ajuns numai 10 Minee cu litere grecești din anul 1843, tipărite la Constantinopol, un Triod cu litere grecești, tipărit la Veneția în anul 1839, de asemenea un Penticostar din 1820, o Cazanie, un Tipic și un Octoih, toate scrise cu litere chirilice. Se mai păstrează și 11 Minee chirilice.

Biserica din comuna Mănăstirea (fostul orășel Cornățel) este zidită „în vremea și la porunca marelui și preaînțeleptului voievod și domn al Țării Românești, Matei Basarab, care îi este ctitor la anul 1648, luna iulie, ziua 25 și închinată întru cinstea și lauda Sfântului Mucenic Nestor”²². Textul pisaniei spune că „Întru slava Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, ridicatu-se-a această sfântă biserică din temelii ei de prealuminatul Domn Io Mateiu Basarab voievod și de doamna sa Elina, întru cinstea și lauda hramului ei, a sfântului și marele măcinic Nestor, fiind ispravnic jupan Gheorghie biv iv vistier i Sima județul. Iulie 25 dni, vlt 7156” (1648)²³. Această pisanie săpată în piatră, se află deasupra ușii de intrare în pronaos. În partea superioară a pisaniei, la mijloc, se află stema țării, vulturul cu crucea în cioc. Un chenar de piatră sculptată dă ocol ușii. Mai sunt încă două pisanii deasupra intrării în pridvor și ele arată că lăcașul a fost restaurat în două rânduri, în 1900 și 1937.

²² N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I, București, 1908, p.10.

²³ *Ibidem*, p. 68.

Motivele construirii acestei mănăstiri pe meleagurile de la Dunăre sunt legate de strălucita victorie dobândită asupra unei hoarde de tătari, infiltrată în Lunca Dunării, de către ispravnicul Gheorghe care, odată cu acest eveniment, a eliberat și 1000 de țărani luați robi de tătarii din părțile Teleormanului, precum și de faptul că aici se afla una dintre cele mai mari și mai roditoare moșii ale voievodului Matei Basarab, bogată în grâu, vite și pește. Un rol important l-a jucat și orașelul Cornățel, veche așezare, importantă schelă la Dunăre și loc de încărcare a produselor țării pentru Orient. Aici se afla o puternică și înfloritoare comunitate religioasă, care poate își depăna firul obârșiei de la ivirea primilor misionari creștini în Dacia și căreia i se cuvenea o asemenea biserică, spre deosebire de ceea ce avusese până atunci .

Clădirea a fost înconjurată cu ziduri înalte și groase, cu chilii în interior pentru adăpost, cu uși grele de stejar țintuite și ferecate după modelul și nevoile timpului. Ferestrele au avut o formă ogivală, pe jos au fost lespezi mari de piatră, iar acoperișul era din șită. De la prima restaurare datează acoperișul dublu al turlei de tablă, în locul celui simplu, de șindrilă, de la început. Dintre cărțile vechi ale bisericii se mai păstrează un Octoih, tipărit la 1792 în tipografia Mitropoliei din București și având o însemnare din 3 februarie 1799 cum că a fost cumpărat de „megiași” și dat „sfintei biserici în Mănăstirea”, un Molitvenic, fără început, care datează probabil din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Spre sfârșitul deceniului opt al secolului al XIX-lea impunătorul monument a fost restaurat complet, tencuit pe interior și exterior, acoperit cu tablă și pictat parțial. I s-au făcut uși, ferestre, strane, cafas, dulapuri și alt mobilier, toate din lemn de tisă, artistic sculptat. Lucrarea s-a făcut cu cheltuiala administrației moșiei de atunci. În anul 1937 s-a făcut un nou acoperiș cu tablă arămită, interiorul a fost pardosit cu mozaic și a fost înconjurată cu gard nou din zid și fier. În anul 1957 a fost electrificată din fonduri proprii.

Începând cu anul 1970 a fost consolidată cupola mare (din fier și beton), în jurul pereților pridvorului s-a turnat o bordură de beton, iar în interior, pictura în stil bizantin, era refăcută în ulei de către pictor Olga Greceanu ajutată de arhimandritul Sofian Boghin și de protosinghelul Simion Tatu. Aceste ultime lucrări au fost susținute din contribuția bănească a credincioșilor din Parohia Mănăstirea. Ajutorul financiar pe care locuitorii comunei l-au acordat

era dovada a simțirii creștine și convingerii că „biserica lor” va vorbi lumii despre ființa neamului românesc²⁴.

Din punct de vedere arhitectural, biserica are forma unei corabii. Zidită din cărămidă subțire, colțurile bisericii sunt susținute de stâlpi fixați în zid și decorați cu frumoase capiteluri, iar legătura cu turla se face prin traverse de stejar. Se intră printr-un pridvor mare cu șase ferestre, iar trecerea în pronaos se face printr-o ușă încadrată cu piatră cioplită deasupra căreia se află pisania. Legătura dintre pronaos și naos se face printr-un zid foarte gros care susține în interior întreaga clădire și cupolele. Cele două cupole rotunde care străjuiesc pronaosul și naosul se sprijină pe câte patru arcuri puternice și frumos lucrate.

Zidurile clădirii, cu o grosime de 1,42 metri, au permis executarea unei scări (prin zid) care duce în cafas și turlă. Din turla unde se află toaca și clopotele se poate admira întregul peisaj până la Dunăre. Ferestrele au avut inițial formă ogivală cu influență arabă, încadrate cu piatră cioplită, așa cum se vede la fereastra de la Sfântul Altar. Această formă, însă, nu se mai păstrează la toate ferestrele pentru că în jurul anului 1900 tencuiala interioară și exterioară a fost refăcută cu decorațiuni care au influență catolică, fapt datorat arhitectului francez catolic Lecomte De Nouy care a condus și supravegheat lucrările. Acesta a urmărit să dea bisericii un aspect de mare catedrală, ceea ce a și reușit²⁵.

Pictura interioară datează de pe la 1900, când întreaga biserică a fost pregătită să fie pictată. După ce s-a executat catapeteasma, cupola mare, cupola mică, sfinții evangheliști, icoanele Sfintei Învieri a Nașterii Domnului, a sfinților Apostoli Petru, Pavel și Nestor în pridvor, pictorul s-a îmbolnăvit, iar ajutoarele sale, au continuat lucrarea, dar au înscris numai niște decoruri pe restul pefeților gletuiți din care se mai păstrează și astăzi câteva. Pictura începută a fost continuată de fratele arhitectului amintit mai sus, mare pictor care a lucrat și decorul interior de la palatul domnesc din Curtea de Argeș. Indicii că această pictură este executată de un pictor de confesiune catolică se observă din Icoana Botezul Domnului de pe catapeteasmă, lucrată în stil catolic, prin turnarea apei cu o cană, nu prin afundare, ca în ortodoxism²⁶. Completarea picturii și a decorurilor respective a fost făcută, așa cum am precizat mai sus, în anii 1970-1971 de către pictor Olga Greceanu, care s-a

²⁴ Constantin C. Giurescu, *Un vechi oraș al Țării Românești: Cornățel*, în „ Studii și Articole de Istorie”, Societatea de Științe Istorice și Filologice, 1957, p.120.

²⁵ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Ediția a-II-a, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994, p. 31.

²⁶ *Ibidem*, p. 97.

străduit să apropie cât mai mult, ca trăsături și culoare, pictura nouă de cea veche.

* * *

Cele trei biserici ridicate la Negoiești, Plătărești și Mănăstirea, alături de altele ctitorite în estul Câmpiei Munteniei în vremea domniei lui Matei Basarab, sunt dovadă elocventă a faptului că domnitorii români au fost în primul rând creștini prin credință și au aparținut comunității creștine pe care au reprezentat-o, prin faptele lor.

N. Iorga aprecia că cele trei biserici, ridicate pentru nevoile ortodoxiei românești, au avut o arhitectură specifică secolului al XVII-lea, elementele predominante ale artei bizantine regăsindu-se deopotrivă în lăcașurile propriuzise, casele egumenești, clopotnițe și zidurile de incintă. Pictura inițială, din interiorul bisericilor, fusese realizată tot în stil bizantin, în altar păstrându-se câteva icoane din timpul domnitorului. Cea mai mare parte a picturii interioare inițiale, însă, a fost distrusă în urma repetatelor acțiuni militare și jafuri desfășurate de către turcii otomani la nord de Dunăre.

Scrierile religioase care s-au păstrat în aceste mănăstiri, scrise în limba greacă, slavonă și română, reprezintă o valoroasă moștenire de cultură religioasă. Oferind informații despre trecutul și inventarul celor trei mănăstiri, documentele lor de arhivă arată, totodată, și faptul că biserica a fost atât loc de rugăciune spre mântuire cerească cât și de educație cultural-spirituală românească pentru trecerea prin viața de pe Pământ. Astfel, pe lângă biserica din Negoiești, începând cu anul 1800, a funcționat o școală particulară unde erau instruiți copiii satului. Până în anul 1838 când școala particulară a fost transformată în școală subvenționată de stat, preotul Iordache biv Vasilache a fost învățător celor „10 școlari, printre ei numărându-se și fiii săi”.

Cele trei mănăstiri, însă, au avut și un rol de apărare militară. Ridicate într-un secol în care năvălirile turcilor și tătarilor erau frecvente, domnitorul Matei Basarab le-a întărit cu ziduri și le-a valorificat prin poziția lor strategică importantă.

Bisericile de la Negoiești, Plătărești și Mănăstirea (județul Călărași) confirmă, prin istoria lor, faptul că de la începuturile existenței lor, românii au trăit în tradiția creștin-ortodoxă. Comunitatea se reunea în interiorul bisericii, orânduită după ierarhia socială, de la domn și vlădică până la opincă, din naos până în pridvor, receptând diferențiat același discurs confesional. Cei ce se întâlneau o clipă sub același acoperiș se întorceau apoi la treburile lor de zi cu zi, ceea ce se întâmplă și astăzi, peste diversitatea timpurilor istorice.